

Professor: Finansministeriets regnemodel dumper i økonomi

Jespersen, Jesper

Published in:
Altinget

Publication date:
2018

Citation for published version (APA):

Jespersen, J. (2018). Professor: Finansministeriets regnemodel dumper i økonomi. *Altinget*.
<https://www.altinget.dk/artikel/professor-derfor-er-det-problematisk-at-finansministeriets-regnemaskine-er-politisk>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Den politiske regnemaskine

Finansministeriets modelmagt

Finansministeriets makroøkonomiske model indtager en meget magtfuld position ved tilrettelæggelsen af den overordnede økonomiske politik i Danmark.

Det er 'oraklet' i den 'røde bygning' på Slotsholmen, der vender tommelfingeren opad eller nedad, når de politiske partiers forslag til økonomisk politik skal gennemregnes.

Med en sådan magt følger også det ansvar, at den benyttede model er retvisende – altså afspejler virkeligheden og samtidig er solidt forankret i fagøkonomisk teori.

Det er varetagelsen af dette ansvar, som Enhedslisten i sin netop udgivne rapport 'Den politiske regnemaskine' sætter et stort og velargumenteret spørgsmålstejn ved. Rapporten viser, at regnemodellen på mange væsentlige punkter ikke lever op til den fagøkonomiske standard, der med rette burde forventes af det magtfulde finansministerium, der skal betjene hele samfundet og ikke kun de skiftende finansministre.

Når virkeligheden ikke kan forklares

Det er tankevækkende, at det er Enhedslisten – partiet på den yderste venstrefløj, som journalisterne ofte udtrykker det – der her fremlægger dokumentation for, at den benyttede model ikke er retvisende. Et forhold, der kan have været medvirkende til, at det tog dansk økonomi 10 år at komme ud af krisen. For hvor blev det af finansministeriet så ofte annoncerede opsving egentlig af? Det var først, da den Europæiske Centralbank påbegyndte sin ekspansive pengepolitik med negativ rente og massiv pengeudpumpning, at opsvinget via Tyskland, Sverige og UK kom til Danmark. Danmarks Statistik kom også til hjælp ved at ændre på definitionen af vækst i den offentlige sektor (nu indregnes produktivitetsstigning ved offentlig produktion), ja, så begyndte BNP at løfte sig. Men det var forhold, der lå uden for Finansministeriets model.

Her nærmer vi os den helt centrale kritik, der rejses i Enhedslistens rapport mod finansministeriets model (FM-model). Det er antagelsen om, at den private sektor af sig selv ALTID nærmer sig fuld (strukturel) beskæftigelse. Det er en modelantagelse som alle neoklassiske makroøkonomer i dag benytter sig af: 'udbud af arbejdskraft

skaber sin egen beskæftigelse (dvs. jobs til alle). Og da de neoklassiske makroøkonomer er stort set enerådende i Danmark – i modsætning til udlandet, så har denne modelmæssige forudsætning aldrig været grundigt diskuteret blandt fagøkonomer. På trods af, at det er åbenbart, at der ikke er en en-til-en sammenhæng mellem arbejdsudbud og antal job, thi så ville der jo ikke være arbejdsløshed.

Den høje og i perioder stærkt stigende og efterfølgende faldende arbejdsløshed i Europa, i USA og for så vidt også i Danmark i gennem de seneste ti år har om noget været en anskuelsesundervisning i, at den økonomiske politik øver en afgørende indflydelse på udviklingen i beskæftigelsen. Ikke mindst i perioder, hvor der er et massivt opsparringsoverskud i den private sektor. Denne sammenhæng mangler i modellen.

Når ideologi modelleres

Men det er ikke kun modelstrukturen, der giver et forfejlet billede af virkeligheden. Det gør også de antagelser om økonomisk adfærd, der lægges til grund for de ofte fremhævede 'dynamiske effekter' i modellen. Her antages det, at det er individuel økonomisk optimering, der er bestemmende for befolkningens adfærd på arbejdsmarkedet, i det private forbrug og ved investeringer. Her er det ikke et spørgsmål, om det kan betale sig at arbejde; men derimod hvor meget kontanthjælpsmodtagere skal presses, før de er motiverede til at tage de job, som det foregives – i modellen – står og venter på dem.

Ligesom det uden at blinke antages, at en skattesænkning vil øge udbuddet af arbejdskraft. I Finansministeriet har man tilsyneladende ikke hørt om den såkaldte hængekøjeeffekt: når folk bliver rigere, så ønsker de at arbejde mindre og holde mere fri. Et forhold, der blev særdeles grundigt dokumenteret – empirisk – i bl.a. Beskæftigelseskommissionens redegørelse (kap. 2).

Disse 'dynamiske' effekter, der knytter sig til hhv. sociale ydelser og til skatteændringer, er rystende svagt dokumenteret. Det er selektiv empiri, som ikke ifølge rapporten fra Enhedslisten er overbevisende. Usikkerheden som kendetegner alle samfundsøkonomiske sammenhænge, både på det mikroøkonomiske og på det makroøkonomiske niveau, er stort set fraværende i Finansministeriets regnestykker. Det kom f.eks. helt bag på modellen, at danskerne begyndte at spare mere op i kølvandet på den finansielle krise, på reduktion af det sociale sikkerhedsnet og den øgede arbejdsløshed. Her kunne Finansministeriet med fordel have læst den dokumentation, som Folketingets sekretariat har udarbejdet i form af to rapporter, hvor en stor del af den til rådighed værende empiri (både dansk og internationalt materiale) er gennemgået. Disse rapporter er ret entydige i deres konklusion, at der ikke med sikkerhed kan fastslås, hvilken effekt ændringer af de sociale ydelser og

skattesatser har på arbejdsudbuddet og slet ikke på den afledte beskæftigelseseffekt. I den konkrete situation spiller både konjunktur og økonomisk politik en afgørende rolle.

I rapporten fra Enhedslisten er der adskillige eksempler på, hvilke åbenbare urimeligheder, som FM-modellen historisk har medført ved forhandlingsbordet: Den direkte udgift, der er forbundet med at give personer, der falder ud af dagpengesystemet, en midlertidig kontanthjælpsydelse, blev skønnet til at udgøre ca. 10 mio. kr. Men efter at have været en tur igennem FM-modellen var beløbet vokset til 610 mio. kr. – og herom kunne der ikke ved forhandlingsbordet diskuteres! Jamen, det lyder mildt sagt grotesk, hvilket det også er i virkeligheden; men ikke i modellen. Her fratager selv en beskeden midlertidig kontanthjælp alle arbejdsløse motivation til at søge efter de job, der ifølge modellens logik altid er dér. Forslaget ville permanent mindske arbejdsudbuddet betragteligt og dermed produktion og altså skatten med ca. 600 mio.kr.

Eksemplerne på bizarre effekter er næsten uden ende, når den gennemgås detaljeret. F. eks. fører en forhøjelse af dieselaftgiften også til en reduktion af arbejdsudbuddet. Og hvorfor nu det? Jo, enhver skat og forbrugsafgift antages at mindske realindkomsten i en sådan grad, at det fratager befolkningen noget af motivationen til at udbyde sin arbejdskraft, så falder produktionen og dermed finansministerens skatteindtægt. Omvendt betyder f.eks. en lavere registreringsafgift, at danskerne ikke alene køber flere biler; men også vil arbejde mere, så modellens dynamiske effekter er tæt på at halvere finansministerens udgift. Herved er modellen også med til at vanskeliggøre miljøpolitikken.

Finansministeriet er uanset – eller måske netop på grund af - sin magtfulde position helt afvisende over for den fremførte kritik. Finansministeren formulerede sig, så det næsten kunne forveksles med den amerikanske præsident, da han afviste Enhedslistens Rapport ved at karakterisere den som noget der mindede ham om 'Fake News' (Information, 15. maj).

Finansministeriets blinde plet

Arbejdsudbuddet og de dynamiske effekter af skatte- og socialpolitikken er uanset det spinkle teoretiske og empiriske grundlag blevet et helt centralt element ved vurderingen af den økonomiske politik. Så meget desto mere må det undre, at tilsvarende effekter er totalt fraværende, når konsekvenser af offentligt forbrug og investering skal regnes igennem. Her er én udgiftskrone = én udgiftskrone ingen fradrag af positive dynamiske effekter. Og det uanset, at sådanne effekter er både åbenbare og håndgribelige. Det kan ikke med rimelighed diskuteres, at

daginstitutioner er en forudsætning for at forældre kan gå på arbejde. Udvider man åbningstiden, så kan arbejdstiden forlænges, og arbejdsudbuddet forøges (her skal ikke tages stilling om det er en fornuftig politik; men udelukkende hvorledes den kan beregnes). Bygges der et ekstra spor på Sydmotorvejen for ikke at nævne et mere effektivt jernbanenet, så reduceres transporttiden både for mennesker og gods, hvilket både øger arbejdsudbuddet og produktiviteten, der sædvanligvis antages at øge væksten og udløse flere skattekroner. Men nej, her er Finansministeriet totalt afvisende over for at tilregne dynamiske effekter til offentlige udgifter i nogen form, bortset fra en meget beskedent effekt på uddannelsesområdet. At forbedret infrastruktur: broer, jernbaner og motorveje ikke indregnes som en forøgelse af arbejdsudbuddet, når transporttiden sænkes, kan mildt sagt undre. Det ville jo være forholdsvis let at dokumentere og ikke stride mod hverken sund fornuft (eller økonomisk adfærd).

I FM-modellen forholder det sig sågar omvendt. Her mindsker skattefinansierede offentlige udgifter tværtimod arbejdsudbuddet. Offentlige udgifter bliver derfor i modellen forøget med 10 til 20 pct. på grund af den såkaldte forvriddningseffekt forårsaget af skattefinansieringen. Og ikke nok med det, så stiller finansministeriet også et krav om, at disse forhøjede udgifter til offentlige investeringer skal give et realafkast på mindst fire procent p.a. I betragtning af, at Staten i dag kan låne til en realrente på nul, så er der også her lagt en urealistisk barriere ind imod offentlige investeringer.

Disse eksempler viser, hvorledes udformningen af den økonomiske regnemodel har store samfundsmæssige konsekvenser ikke alene på det økonomiske område, men også for social- og miljøpolitikken. Små sociale og miljømæssige omkostninger mangedobles på grund af nogle modelmæssige antagelser, der IKKE er hverken teoretisk eller empirisk velfunderede. Det er derfor ikke med urette at rapporten fra Enhedslisten bærer undertitlen 'Den Politiske Regnemaskine'.

Revision af FM-modellen?

Finansministeren søgte at afparere den stigende modelkritik ved at henvise til, at der 'allerede er nedsat en uafhængig gruppe, der kigger på regnemoderne'.

Uafhængig og uafhængig? Gruppen består af 7 medlemmer, hvoraf tre er ministerielle embedsmænd, en repræsentant fra Nationalbanken og dernæst 3 neoklassiske økonomer. Arbejdet skal ydermere forestås af økonomer fra DREAM-gruppen, der i sin tid blev etableret af Velfærdskommissionen og bedst kan karakteriseres ved at benytte et ultra-neoklassisk teoretisk grundlag: permanent fuld (strukturel) beskæftigelse! At valget er faldet på DREAM-gruppen kan for så vidt ikke overraske, idet kommissariatet bag modelrevisionen kræver udarbejdet 'et eksplicit mikroøkonomisk grundlag' (dvs. neoklassisk grundlag), som dog 'så vidt

muligt skal være empirisk funderet'; forudsætningen om, at der er job til alle, må dog ikke antastes.

Nok så alvorligt er det, at konsekvenserne af en række helt afgørende forhold IKKE er omfattet af den planlagte modelrevision: bl.a. finansiel ustabilitet, stigende ulighed og øget miljøbelastning.

Der vil fortsat ikke være nogen finansiel sektor i modellen. Når det betænkes, at arnestedet for krisen i 2008 netop var banksektoren, er det ubegribeligt, at den fortsat holdes uden for modellen. Det betyder, at finansministeren atter vil famle i blinde, når den næste finansielle krise rammer dansk økonomi.

Den stigende ulighed tillægges heller ingen betydning, uanset at nyere forskning peger på, at det kan hæmme væksten (jfr. OECD, *why lower inequality benefit all*, 2015). Den øgede miljøbelastning har ligeledes en stribe dokumenterede negative konsekvenser; men Finansministeriets regnemetoder stiller sig hindrende, idet indtægterne af forebyggelse er forsvindende små. Miljøinvesteringer kan ikke betale sig. Det er næsten som at overvære et absurd teater, hvor det skal blive rigtig slemt (og muligvis uopretteligt) før investeringerne kan betale sig. Det skyldes, bl.a. den høje rente. Den nedvurderer betydningen af vores børns og børnebørns livsvilkår. Det er på mange måder en 'me, first' model, idet rentes-rente effekten af 4 pct. p.a. indebærer, at alt hvad der sker om mere end 50 år stort set er værdiløst!

Hvor er fagøkonomerne?

For at forstå disse paradoksale forhold, kan det være illustrerende at citere Finansministeren: 'i en tid hvor der er så megen snak om Fake News, hvorfor udgiver Enhedslisten en 120-siders rapport, der ligger helt skævt i forhold til, hvad fagøkonomer kommer med af vurderinger?' (Information, 15. maj).

Det spørger jeg også om, hvor kommer disse ensidige fagøkonomiske vurderinger fra, der får finansministeren til at bruge udtrykket Fake News om kritikken af FM-modellen? Og hvis han havde læst rapporten ikke med rimelighed kunne benytte. Finansministeren har dog ret i, at det danske fagøkonomiske miljø domineres af neoklassiske økonomer med et ensidigt forhold til både det teoretiske og det empiriske modelgrundlag.

Men så længe det danske økonommiljø er så ensrettet, kan betydningen af denne solidt gennemarbejdet rapport, ikke overvurderet. Der må være adskillige fagøkonomer, der sidder tilbage med røde ører.

Men heri er der sådan set ikke noget nyt. Det er kriserne, som giver anledning til nytænkning. Sådan var det i 1930'erne, hvor den *liberale* økonom John Maynard Keynes, der påviste svaghederne i datidens neoklassiske modeller. Milton Friedman kritiserede med rette de såkaldt keynesianske modeller i 1970'erne og i dag burde der lyttes til bl.a. Joseph Stiglitz, Thomas Piketty m.fl.

Lad dette være en opfordring til det fagøkonomiske miljø at nye tider kræver nye modeller. Tiden er rindet ud for den neoklassiske udbuds- og BNP-teori. Alle har en interesse i at der etableres et pluralistisk og ikke mindst realistisk modelmiljø, der kan give det bedst mulige beslutningsgrundlag for alle politiske partier (og andre organisationer med samfundsøkonomisk interesse). Det ville kræve, at modelarbejdet blev udført på et bredt teoretisk grundlag, med solid empirisk forankring og en åben modelstruktur, thi ingen kender fremtiden. Det ville være et væsentligt skridt til at gøre finansministeriets regnemaskine mindre politiserende.